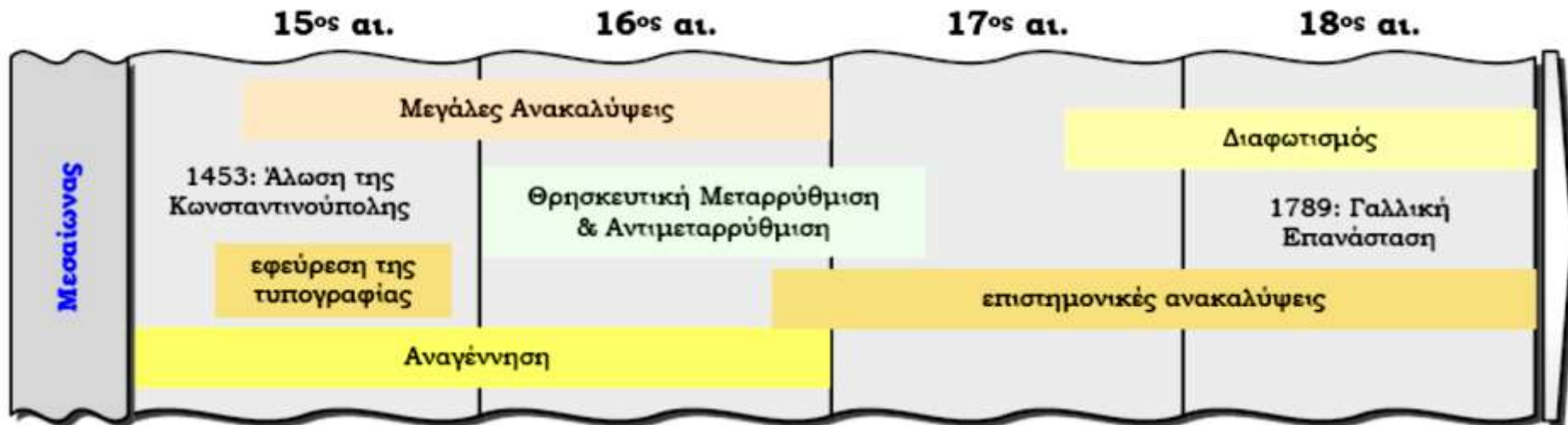

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Η εποχή του Διαφωτισμού

Μπακάλης Κώστας: history-logotexnia.blogspot.com

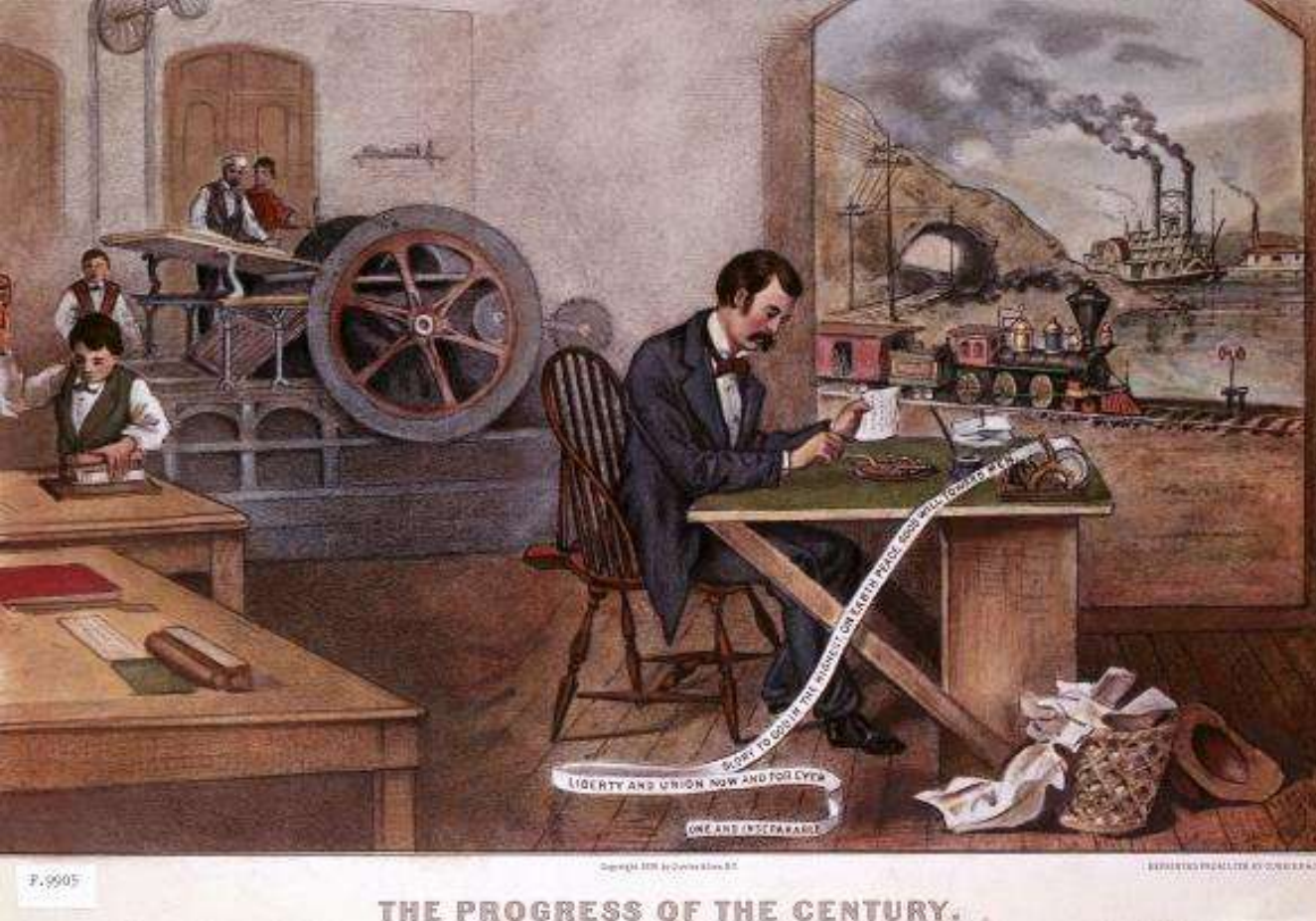
Ποιες σημαντικές αλλαγές γίνονται στην Ευρώπη στη Νεότερη εποχή;

α. Εξελίξεις στην Ευρώπη (17^{ος} - 18^{ος} αι.)

Σημαντικές μεταβολές στην Ευρώπη κατά το 18^ο αι.:

- **Αύξηση πληθυσμού**
- **Αγροτική επανάσταση:**
 - δημιουργία μεγάλων αγροκτημάτων,
 - εφαρμογή νέων μεθόδων καλλιέργειας,
 - επέκταση της χρήσης μηχανημάτων.
- **Ανάπτυξη εμπορίου** ανάμεσα στην Ευρώπη, την Αφρική και την Αμερική (τριγωνικό εμπόριο) = μεγάλη συγκέντρωση κεφαλαίων από τους Ευρωπαίους επιχειρηματίες.

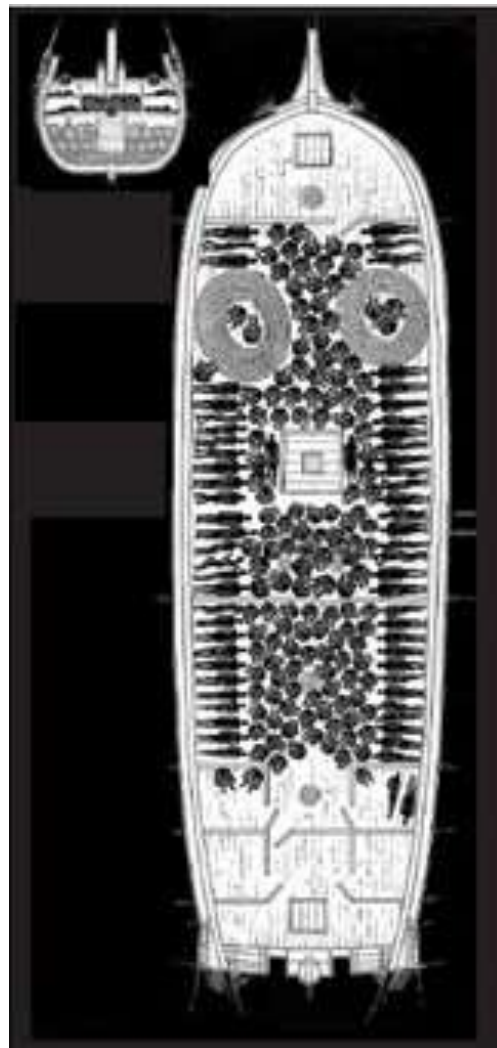

- Εργοστάσιο υφαντουργίας στην Αγγλία (περίπου 1750).

▲ Διαφήμιση του 18ου αιώνα για
«υγιέστατους νέγρους»
διακοσμημένη με ζωγραφιές
σκλάβων που φοράνε ψάθινες
φούστες. Η διαφήμιση
προσκαλούσε αγοραστές, που
μπορούσαν να πληρώσουν τοις
μετρητοίς, να κάνουν την
προσφορά τους. 18ος αιώνας,
Ουάσινγκτον (ΗΠΑ), Βιβλιοθήκη
του Κογκρέσου.

◀ Σχεδιαστική απεικόνιση
των χώρων για τους
σκλάβους στο αγγλικό
καράβι «Ανριέτα Μαρί»,
που ναυάγησε το 1700 στα
ανοιχτά της σημερινής
πολιτείας των ΗΠΑ
Φλόριντα. Οι δουλέμποροι,
για να μεταφέρουν όσους
πο πολλούς Αφρικανούς
σκλάβους μπορούσαν
και να έχουν μεγαλύτερα
κέρδη, έφτιαχναν τα
«καταστώματα των
σκλάβων»: Σε ένα χώρο με
πλάτος μισό μέτρο και
ύψος ενάμισι για τον
καθένα τους, οι αιχμάλωτοι
ταξίδευαν καθιστοί. Για να
χωράνε ακόμη πιο πολλοί
έφτιαχναν και
καταστώματα όπου οι
σκλάβοι ταξίδευαν
ξαπλωμένοι.

- Τι σημαίνει ο όρος «βιομηχανική επανάσταση»;
 - Ποια υπήρξαν τα αίτια της;

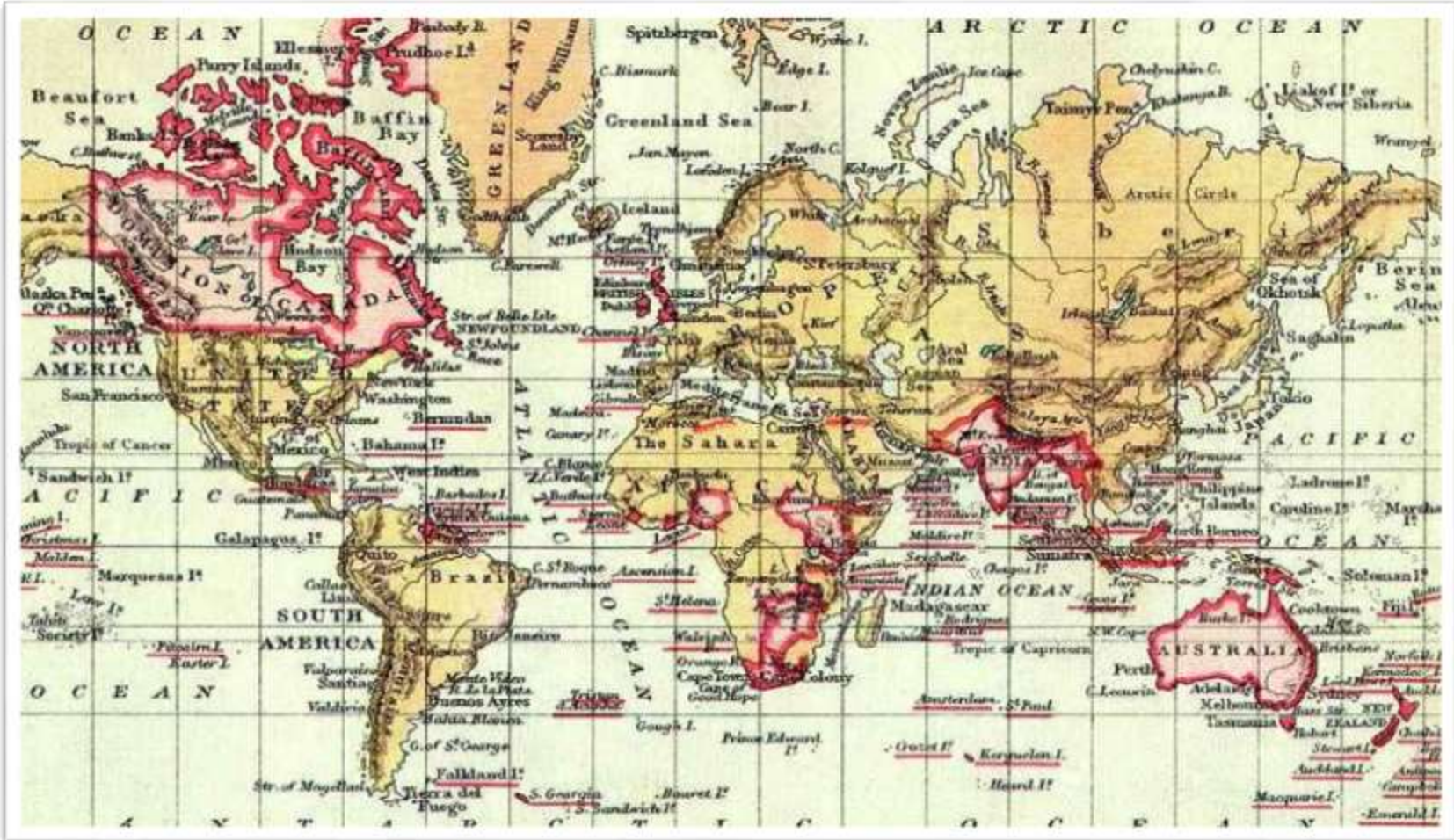
- Βιομηχανική επανάσταση: **Δημιουργία μεγάλων εργοστασίων για τη μαζική παραγωγή μεταποιημένων προϊόντων με τη χρήση μηχανών.**
- Αίτια:

— Ύπαρξη επιχειρηματιών με κεφάλαια,

~ Ύπαρξη χιλιάδων ανέργων αγροτών, οι οποίοι λόγω της χρήσης μηχανών στην αγροτική παραγωγή είχαν καταφύγει στις πόλεις ψάχνοντας για δουλειά,

↪ Δημιουργία νέων μηχανών.

Παγκόσμιος Χάρτης με βρετανικά εδάφη (κόκκινο)

- Η πρώτη φάση της βιομηχανικής επανάστασης συντελείται στη **M. Βρετανία** (1750-1780). Γιατί άραγε;

► Να περιγράψετε τις κοινωνικές συνθήκες και την πολιτική κατάσταση στην Ευρώπη του 18^{ου} αι.

★ Κοινωνικές μεταβολές:

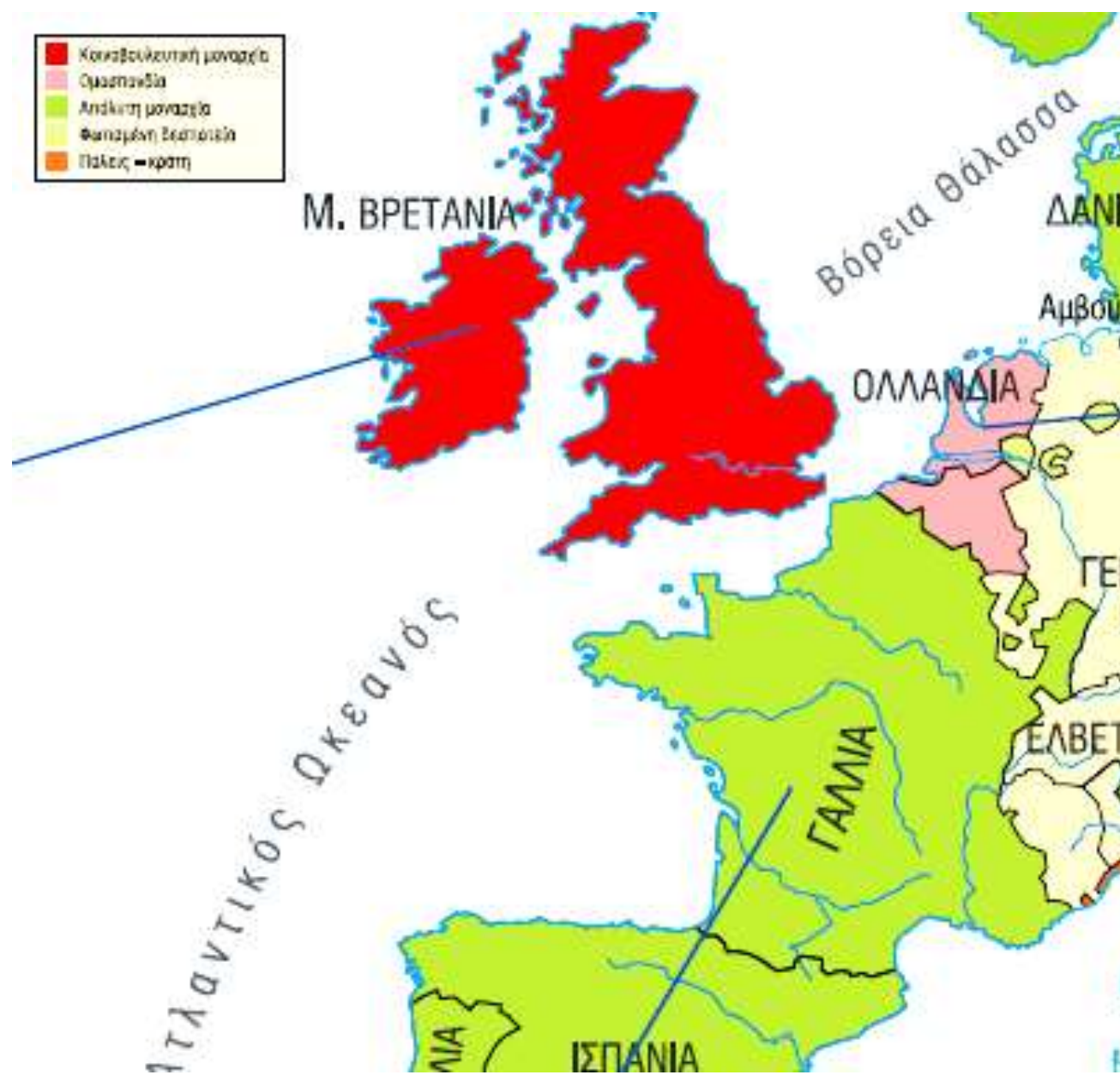
- ~ Ενίσχυση **αστικής τάξης**,
- ~ Προσπάθεια των **αριστοκρατών** να διατηρήσουν τα προνόμιά τους,
- ~ Άθλιες συνθήκες για τα **ασθενέστερα** κοινωνικά στρώματα.

★ Πολιτική κατάσταση:

Κυριαρχούσε **απόλυτη μοναρχία**, με εξαίρεση τη **M.**

Βρετανία, όπου τα μέλη των οικονομικά ισχυρότερων τάξεων είχαν αποσπάσει πολιτικά δικαιώματα με την **Ένδοξη Επανάσταση (1688)**.

- Καταβαλκентική μοναρχία
- Ολλανδία
- Ανάκτηση μοναρχία
- Φεουδαρχία
- Παλιές κράτη

► Ποιες εξελίξεις δρομολογούνται στην Επιστήμη;

Επιστήμη: Πρόοδος φυσικών επιστημών από το 17^ο αι.
Διακρίνονται:

-Φράνσις Μπέικον: Κάθε επιστημονική θέση πρέπει να επαληθεύεται με πείραμα.

-Ρενέ Ντεκάρτ: Η συστηματική αμφιβολία οδηγεί στην πραγματική γνώση.

Τζον Λοκ: Οι άνθρωποι έχουν απαραβίαστα φυσικά δικαιώματα ζωής, ελευθερίας, περιουσίας.

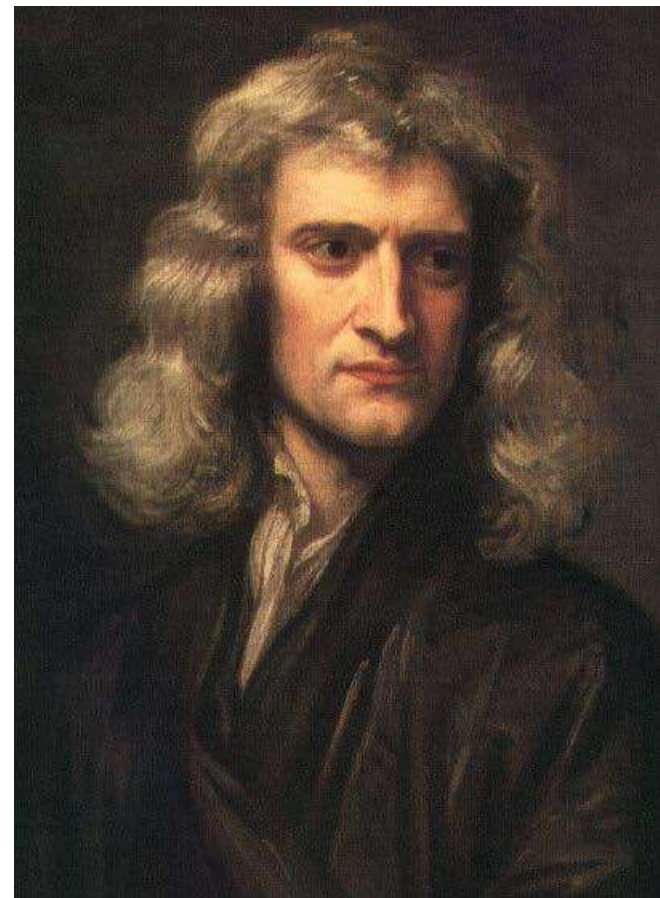

Ισαάκ Νιούτον: Θεωρία παγκόσμιας έλξης και λειτουργίας του σύμπαντος με βάση φυσικούς νόμους.

▲ *Descartes (1596-1650)*

▲ Μετάλλιο με εκλατινισμένο το όνομα του **Νεύτωνα**.

Πηγή: <http://sfrang.com/historia/selida417.htm#2>

▲ Πίνακας του 1816 με τον Αμερικανό Βενιαμίν Φραγκλίνο (1706-1790) καθώς κάνει το πείραμα με το κλειδί και τον κεραυνό. Ο Φραγκλίνος μελέτησε τον ηλεκτρισμό και ανακάλυψε το αλεξικέραυνο.

A. Βιομηχανική Επανάσταση	1. Σε όλα σχεδόν τα κράτη η εξουσία ήταν συγκεντρωμένη στα χέρια του βασιλιά.
B. Αστική τάξη	2. Η ανάπτυξη τους άνοιγε το δρόμο για την απελευθέρωση από τις προλήψεις του Μεσαίωνα.
Γ. Απόλυτη μοναρχία	3. Βιομήχανοι, τραπεζίτες, μεγαλέμποροι ενίσχυαν διαρκώς τη θέση τους.
Δ. Φυσικές επιστήμες	4. Η χρήση των μηχανών για την αύξηση της παραγωγής αγαθών.
Ε. Φράνσις Μπέικον	5. Επαγωγική μέθοδος, νόμος παγκόσμιας έλξης, το σύμπαν λειτουργεί με βάση φυσικούς νόμους
Στ. Ρενέ Ντεκάρτ	6. Οι άνθρωποι έχουν απαραβίαστα δικαιώματα ζωής, ελευθερίας, περιουσίας.
Ζ. Τζον Λοκ	7. Συστηματική αμφιβολία ο μόνος δρόμος προς τη γνώση.
Η. Ισαάκ Νιούτον	8. Κάθε επιστημονική θέση πρέπει να επαληθεύεται με πείραμα.

Β. ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ

► Τι είναι διαφωτισμός
και ποιες είναι οι βασικές του θέσεις;

Πρόκειται για **ευρωπαϊκό πνευματικό κίνημα** με βασικές θέσεις:

την απόρριψη κάθε αυθεντίας

την κριτική κάθε υφιστάμενης γνώσης

Την αποδοχή της λογικής ως του μόνου ασφαλούς
τρόπου ερμηνείας του κόσμου

την πεποίθηση ότι ο άνθρωπος μπορεί να
προοδεύει διαρκώς.

- Πού και πότε
εμφανίστηκε ο
Διαφωτισμός;
- Ποιοι υπήρξαν οι
κορυφαίοι εκπρόσωποί
του;

Πρωτοεμφανίστηκε στην **Αγγλία**, στα τέλη του 17^{ου} αιώνα.

Εδραιώθηκε στη **Γαλλία** το 18ο αι. και εξαπλώθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο.

Κορυφαίοι διαφωτιστές: **Ρουσό, Βολτέρος, Μοντεσκιέ, Ντιντερό.**

γ. Γιατί ο Διαφωτισμός υπήρξε πολιτικό κίνημα;

- ✓ Μέσα από το Διαφωτισμό η **αστική τάξη** διεκδίκησε τα επιχειρήματα που θα τεκμηρίωναν το δικαίωμά της **να ασκήσει εξουσία**.

► Τι είναι τα «φυσικά δικαιώματα» που διακήρυξε ο Διαφωτισμός;

ζωής

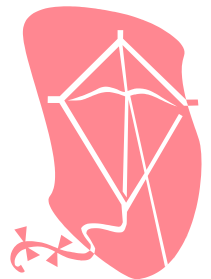
ιδιοκτησίας

ισονομίας

ελευθερία σκέψης και έκφρασης

τα οποία δεν μπορεί να καταργήσει καμιά εξουσία.

~ Τα ονόμασε φυσικά, καθώς προκύπτουν από την ιδιότητα του ανθρώπου και μόνο.

3. Διαφωτισμός και πολιτική

α. Οι απόψεις του Τζον Λοκ

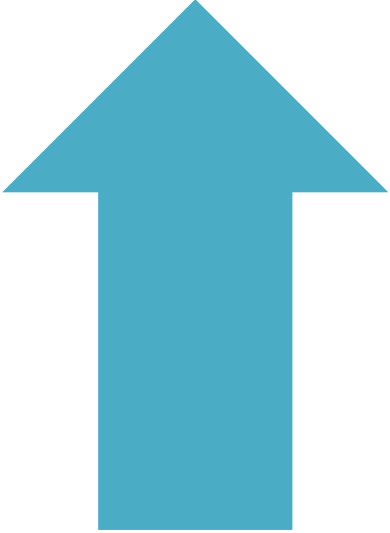
Αν ένας ηγεμόνας χρησιμοποιεί την εξουσία του εναντίον του λαού του [...], τότε ο λαός έχει το δικαίωμα να τον αντιμετωπίσει με βία. Ο σωστός τρόπος για να αντιμετωπιστεί η παράνομη βία της εξουσίας είναι η βία.

Δύο δοκίμια περί διακυβερνήσεως (1689). Πηγή: <http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/>

▲ Ποια άποψη υποστηρίζει ο Τζον Λοκ;

► Τι σημαίνει η θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου του Τζον Λοκ;

Οι πολίτες παραχώρησαν
στο κράτος ορισμένες
από τις ελευθερίες τους
και ως αντάλλαγμα αυτό
τους εξασφάλισε την
ασφάλεια.

Εάν το κράτος παραβαίνει
τους όρους του συμβολαίου
και γίνεται τυραννικό,
**τότε οι πολίτες
έχουν το δικαίωμα
της επανάστασης.**

β. Οι απόψεις του Ζαν Ζακ Ρουσό

Οι φορείς της εκτελεστικής εξουσίας δεν είναι αφέντες του λαού, μα υπάλληλοί του. Ο λαός πρέπει να μπορεί να τους διορίζει και να τους απολύει όποτε θέλει. Δεν υπάρχει θέμα να συμβληθούν με το λαό· πρέπει να τον υπακούουν.

Το κοινωνικό συμβόλαιο (1762), μτφρ. Δ. Κωστελένος, Αναγνωστίδης, σ. 164.

► «Οι φορείς της εκτελεστικής εξουσίας δεν είναι αφέντες του λαού, μα υπάλληλοί του».
Το σχόλιο σας για τη συγκεκριμένη φράση του Ρουσό.

► Ποιες υπήρξαν οι θέσεις του Ζαν Ζακ Ρουσό;

☆ Την πολιτική εξουσία
πρέπει να τη
διαχειρίζεται ο λαός και
όχι κάποιος ηγεμόνας

☆ **Γενική Βούληση** =
εκφράζει το δημόσιο
συμφέρον μέσα από τη
συμμετοχή του λαού στη
λήψη των αποφάσεων.

4. Ο Μοντεσκιέ και η διάκριση των εξουσιών

◀ Υπάρχουν σε κάθε κράτος τρία είδη εξουσίας: η νομοθετική, η εκτελεστική που εξαρτάται από το δίκαιο των εθνών (εκτελεστική εξουσία), και η εκτελεστική που εξαρτάται από το αστικό δίκαιο (δικαστική εξουσία). [...] Δεν υπάρχει ελευθερία όταν συμπίπτουν στο ίδιο πρόσωπο ή στο ίδιο διοικητικό σώμα, η νομοθετική με την εκτελεστική δύναμη [...]. Δεν υπάρχει, επίσης, ελευθερία αν η δικαστική δύναμη δεν είναι χωρισμένη από τη νομοθετική και την εκτελεστική. [...] Όλα θα ήταν χαμένα αν ο ίδιος άνθρωπος ή το ίδιο σώμα [...], ασκούσε τις τρεις αυτές εξουσίες.

Το πνεύμα των νόμων (1748).

Πηγή: Γ.Δ. Ζιούτος, Μοντεσκιέ, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1993, σ. 333-334.

▲ Αφού μελετήσετε τις πηγές 3α, 3β και 4, να παρουσιάσετε σε σύντομο κείμενο τις πολιτικές θέσεις του Διαφωτισμού που υποστηρίζονται σε αυτές.

► Τι γνωρίζετε για την αρχή της «διάκρισης των εξουσιών»;

Η εξουσία να μοιράζεται σε τρεις διαφορετικούς φορείς, ώστε οι φορείς της εκτελεστικής εξουσίας να μη συγκεντρώνουν υπερβολική δύναμη.

Η **εκτελεστική** εξουσία πρέπει να ασκείται από το σώμα που εφαρμόζει τους νόμους – κυβέρνηση.

Η **νομοθετική** από το σώμα που θεσπίζει τους νόμους – βουλή.

Δικαστική από εκείνους που ελέγχουν την τήρηση των νόμων – δικαστική.

▲ Χαρακτικό με το Βολτέρο. Δεύτερο μισό του 18ου αιώνα.

◀ Κάθε άνθρωπος που διώκει το συνάνθρωπο και αδελφό του γιατί δε συμφωνούν οι γνώμες τους είναι ένα τέρας [...]. Αυτή η φριχτή διχόνοια, που κρατάει εδώ και αιώνες, μας διδάσκει [...] ότι πρέπει [...] να μη δίνουμε σημασία ο ένας στα λάθη του άλλου· το μεγαλύτερο κακό για την ανθρωπότητα είναι η διχόνοια, και μια μόνο γιατρεία υπάρχει: η αμοιβαία ανοχή. Δεν υπάρχει άνθρωπος που να μη συμφωνεί μ' αυτή την αλήθεια [...]. Αν υπήρχε τρόπος να σκεφτεί κανείς πάνω στη θρησκεία [...], θα καταλάβαινε πως όλοι μας πρέπει ν' ανεχόμαστε ο ένας τη γνώμη του άλλου, γιατί είμαστε όλοι αδύναμοι, ασυνεπείς και αλλάζουμε εύκολα γνώμη.

Βολτέρος, Φιλοσοφικό λεξικό (λήμμα για την ανεξιθρησκία), έτος 1764

► Τι ονομάστηκε «φωτισμένη δεσποτεία»;

Ορισμένοι μονάρχες, **για να κάνουν πιο αποτελεσματικό το κράτος** τους εφάρμοσαν ιδέες του Διαφωτισμού όπως:

Περιορισμό
των
προνομίων
των
ανώτερων
τάξεων

λήψη
μέτρων
κοινωνικής
προστασίας

ενίσχυση
γραμματών
και τεχνών

- ✓ Φρειδερίκος Β΄ της Πρωσίας,
- ✓ Μαρία Θηρεσία της Αυστρίας,
- ✓ Μεγάλη Αικατερίνη της Ρωσίας.

◀ Χαρακτικό
(δεύτερο μισό 18ου
αιώνα) με τη
Μεγάλη Αικατερίνη
και τον Ντενί
Ντιντερό. Η
Αικατερίνη ήθελε
να τη θεωρούν όλοι
φωτισμένη
βασίλισσα. Για
μεγάλο διάστημα
είχε αλληλογραφία
με το Βολτέρο και
ζητούσε τη γνώμη
του για
μεταρρυθμίσεις
που ήθελε να κάνει,
ενώ κάλεσε στην
Αγία Πετρούπολη
και τον Ντιντερό.

Διαφωτισμός

Οι περισσότεροι διαφωτιστές ήταν **ντεϊστές**, πίστευαν ότι ο Θεός είναι ο δημιουργός του κόσμου, αλλά δε ρυθμίζει την τύχη του και δεν παρεμβαίνει στις ανθρώπινες υποθέσεις.

και θρησκεία

Κάποιοι από τους διαφωτιστές ήταν **άθεοι**.

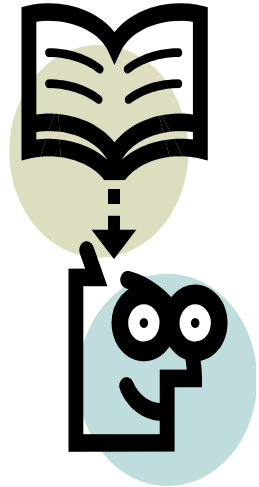

Όλοι οι διαφωτιστές ασκούσαν **κριτική** στην Καθολική εκκλησία, κατηγορώντας τη για φανατισμό.

Υποστήριζαν την **ανεξιθρησκεία** – θα απάλλασσε τους ανθρώπους από τη **μισαλλοδοξία**.

► Διαφωτισμός και εκπαίδευση

Εκπαίδευση =

- διασφαλίζει τη συνεχή πρόοδο του ανθρώπου

Δάσκαλος =

- Παράλληλα, ο δάσκαλος δεν πρέπει να λειτουργεί ως αυθεντία
- αλλά **να θέτει τα ερωτήματα και να οδηγεί το μαθητή στην εύρεση των απαντήσεων.**

Ο Ρουσό, στο έργο του Αιμίλιος =

- υποστήριξε ότι η εκπαίδευση πρέπει να βασίζεται στην προσωπική έρευνα του διδασκόμενου.

► Διαφωτισμός και οικονομικός φιλελευθερισμός

Στην Ευρώπη από το 16^ο ως το 17^ο αιώνα κυριαρχούσε ο **μερκαντιλισμός** = το κράτος έπρεπε να επεμβαίνει δραστικά στην οικονομία.

Σε αντίδραση Γάλλοι οικονομολόγοι υποστήριξαν ότι το κράτος δεν θα έπρεπε να παρεμβαίνει στην οικονομία, η οποία θα έπρεπε να λειτουργεί «φυσικά». **Φυσιοκράτες – Κενέ.**

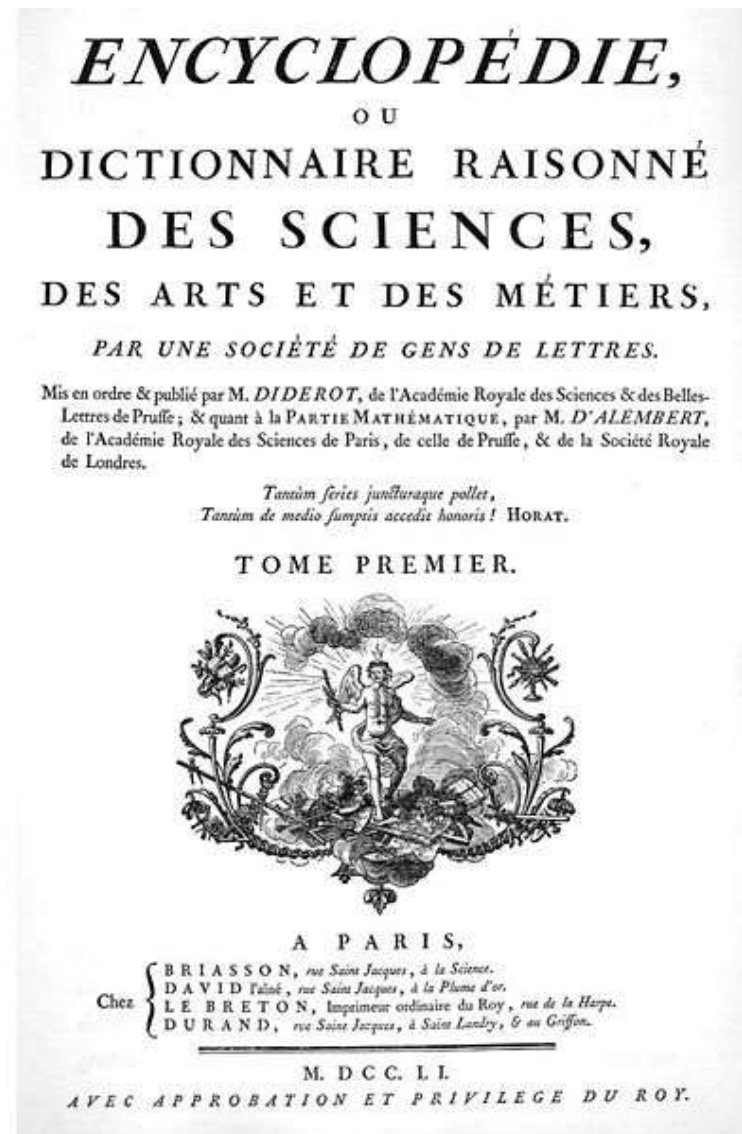
Αγγλία – **Άνταμ Σμιθ** : «Έρευνες για τη φύση και τα αίτια του πλούτου των Εθνών». Το κράτος έπρεπε να επεμβαίνει ελάχιστα στην οικονομική ζωή.

◀ Ανάγλυφο από μενταγιόν του 1787 με το Βρετανό **Άνταμ Σμιθ** (1723–1790). Ο Σμιθ καθιέρωσε την πολιτική οικονομία, δηλαδή την επιστήμη που ασχολείται με τα κράτη και την οικονομία τους. Στο έργο του **Ο πλούτος των εθνών** (1776) υποστήριξε ότι ο πλούτος δε βρίσκεται μόνο στη φύση αλλά και στην εργασία. Πίστευε ότι η οικονομία λειτουργεί καλύτερα όταν κάθε άτομο φροντίζει για το συμφέρον του και ότι το κράτος πρέπει να παρεμβαίνει στην οικονομία μόνο για να σταματάει την αδικία.

► Η Εγκυκλοπαίδεια

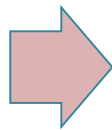
- ❑ Οι ιδέες του διαφωτισμού συγκεντρώθηκαν στην Εγκυκλοπαίδεια, ένα συλλογικό έργο **33 τόμων.**
- ❑ Η εγκυκλοπαίδεια φιλοξενούσε όλες τις νέες γνώσεις.
- ❑ Πρωτεργάτες: **Ντιντερό και Ντ'Αλαμπέρ.**

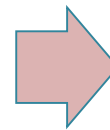
► Η διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού

Οι ιδέες του Διαφωτισμού διαδόθηκαν αρχικά στα ανώτερα, μορφωμένα κοινωνικά στρώματα.

Αργότερα, πολλές από αυτές έφθασαν και σε ευρύτερα τμήματα της κοινωνίας μέσω εκλαϊκευτικών βιβλίων.

Οι ιδέες του Διαφωτισμού σύντομα ξεπέρασαν τα σύνορα της Γαλλίας και διαδόθηκαν σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Σωστό ή Λάθος;

- α. Ο Λοκ μίλησε για την διάκριση των εξουσιών.
- β. Ο Σμιθ εισηγήθηκε τον οικονομικό φιλελευθερισμό.
- γ. Οι Διαφωτιστές συμφωνούσαν με τις μεθόδους και τις απόψεις της Καθολικής Εκκλησίας.
- δ. Ο Ντεκάρτ θεωρούσε την αμφιβολία ως τη μόνη σίγουρη λύση προς την αληθινή γνώση.
- ε. Ο Φρειδερίκος ο Β΄ της Πρωσίας αρνήθηκε να εφαρμόσει οποιαδήποτε αρχή του Διαφωτισμού.
- στ. Το κίνημα του Διαφωτισμού πρωτοεμφανίστηκε στη Γαλλία του 18ου αι.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

- ...διαβάστε Ρουσό, *Κοινωνικό συμβόλαιο* (1672).
Παρουσίαση των ριζοσπαστικών πολιτικών απόψεων του Ρουσό.
- Ρουσό, *Αιμίλιος ή περί αγωγής* (1672).
Οι παιδαγωγικές απόψεις του Ρουσό.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἀπὸ 7ης Ἰουνίου 1975 IB' Ψήφισμα τῆς Ε'. Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων ἀπερὶ ψηφίσεως καὶ θέσεως εἰς ἰσχὺν τοῦ νέου Συντάγματος τῆς Χώρας, ἀποφασίζομεν:

Α. Νὰ δημοσιευθῇ διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως τὸ διὰ τοῦ Ψηφίσματος τοῦτου τιθέμενον ἐν ἰσχύι ὀριστικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, ἔχον ὡς ἔπεται:

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΚΑΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ

Η Ε' ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψ Η Φ Ι Ζ Ε Ι

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ
ΒΑΣΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΤΜΗΜΑ Α'
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Ἄρθρον 1.

1. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι Προεδρευομένη Κοινοβουλευτικὴ Δημοκρατία.

2. Θεμέλιον τοῦ πολιτεύματος εἶναι ἡ λαϊκὴ κυριαρχία.

3. Ἀπασαι αἱ ἐξουσίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ Λαοῦ καὶ ὑπάρχουν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔθνους, ἀσκοῦνται δὲ καθ' ὃν τρόπον ὀρίζει τὸ Σύνταγμα.

Ἄρθρον 2.

1. Ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ προστασία τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦν τὴν πρωταρχικὴν ὑποχρέωσιν τῆς Πολιτείας.

2. Ἡ Ἑλλάς, ἀκολουθοῦσα τοὺς γενικῆς ἀναγνωρίσεως κανόνας τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπιδιώκει τὴν ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, ὡς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν κρατῶν.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Ἄρθρον 3.

1. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει ἀναποσπάστως ἡνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασλεύτως, ὡς ἐκεῖναι, τοὺς ἱεροῦς ἀποστολικούς καὶ συνοδικούς κανόνας καὶ τὰς

◀ Διαθεματικὴ δραστηριότητα: Αξιοποιώντας τις πληροφορίες που δίνονται στο βιβλίο της Κοινωνικῆς καὶ Πολιτικῆς Αγωγῆς, νὰ ἀναζητήσετε ἐπιδράσεις τῆς πολιτικῆς σκέψης τοῦ Διαφωτισμοῦ στο ἐλληνικὸ σύνταγμα που ἰσχύει σήμερα.

1. Οι περιφράξεις στην Αγγλία

Η ανάγκη διατροφής ενός αυξανόμενου πληθυσμού επιβάλλει την αύξηση της παραγωγής. [...] Το βρετανικό προβάδισμα συνδέεται αναμφίβολα με την έγκαιρη εκδήλωση της κίνησης των περιφράξεων (enclosures). [...] Τούτη καταλήγει στην καταστροφή του κοινοτικού πλαισίου αξιοποίησης των αγροτικών γαιών (διανομή των κοινοτικών δασών και λιβαδιών) και το τέλος της από κοινού εκμετάλλευσης των καλλιεργούμενων εκτάσεων. Η περίφραξη των αγροτεμαχίων, που καθορίζει σαφώς τα όρια της ιδιοκτησίας, ενθαρρύνει τους ιδιοκτήτες να βελτιώνουν τις γαίες τους με τον εμπλουτισμό του εδάφους, τις αποστραγγίσεις, τον πειραματισμό με νέες καλλιέργειες και τη χρησιμοποίηση νεότερων τεχνικών.

S. Bernstein & P. Milza, *Ιστορία της Ευρώπης*, μτφρ. Α.Κ. Δημητρακόπουλος, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, τόμ. 1, σ. 439-440.

2. Ο Διαφωτισμός εναντίον της θρησκείας

Θεμέλιο της ευρωπαϊκής ενότητας κατά τον Μεσαίωνα, ο χριστιανισμός υφίσταται την επίθεση του φιλοσοφικού κινήματος. Η κοσμική έκφρασή του, ο κλήρος, γίνεται αντικείμενο των πρώτων επιθέσεων. Ιδιαίτερα ο Βολτέρος τού καταφέρει σκληρά πλήγματα εξαίροντας εναντίον του το

πνεύμα της ανεξθρησκείας. Αυτή η κριτική των κοσμικών πλευρών της χριστιανικής εκκλησίας πολύ σύντομα καταλήγει σε αμφισβήτηση των βασικών δογμάτων της θρησκείας. Από τα τέλη του 18ου αιώνα, λογική και χριστιανισμός εμφανίζονται ως στοιχεία ασυμβίβαστα.

S. Bernstein & P. Milza, *Ιστορία της Ευρώπης*, μτφρ. Α.Κ. Δημητρακόπουλος, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, τόμ.1, σ. 460.

3. Η συγκέντρωση της εξουσίας στο χείρ της μοναρχίας

Η μοναρχία αποδυναμώνεται, όταν ο ηγεμόνας, συγκεντρώνοντας όλη την εξουσία στο πρόσωπό του, συγκεντρώνει το κράτος στην πρωτεύουσα, την πρωτεύουσα στην αυλή του και την αυλή αποκλειστικά στο πρόσωπό του. Η μοναρχική εξουσία φθείρεται, όταν τα ανώτερα αξιώματα του κράτους επιβραβεύουν την πιο χαμηλή στάθμη δουλικότητας, όταν ο ηγεμόνας δεν σέβεται τον λαό του και αντίθετα χρησιμοποιεί τα ευτελέστερα εργαλεία της αυταρχικής εξουσίας.

Μοντεσκιέ, *Το πνεύμα των νόμων*.

Πηγή: Γ.Δ. Ζιούτος, *Μοντεσκιέ, Επιλογή από το έργο του*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1993, σ. 323.

4. Εγκυκλοπαίδεια ή συστηματικό λεξικό των επιστημών, των τεχνών και των επαγγελμάτων

Η Εγκυκλοπαίδεια της εποχής του Διαφωτισμού υπήρξε ένα έργο που σκοπό είχε να εκλαϊκεύσει τις επιστημονικές και φιλοσοφικές κατακτήσεις του καιρού της. Εκδόθηκε στο Παρίσι κατά το διάστημα από το 1751 ως το 1772 αρχικά σε 17 τόμους με 11 επιπλέον τόμους που περιλάμβαναν αποκλειστικά πίνακες. Ακολούθησαν ένα συμπλήρωμα 5 τόμων και ένα ευρετήριο 2 τόμων.

Μετά από ένα πρώτο διάστημα πρόχειρων προσπαθειών, ο εκδότης εμπιστεύθηκε τη διεύθυνση του έργου σε δύο από τις μεγαλύτερες φυσιογνωμίες του Διαφωτισμού, τον Ντιντερό και τον Ντ' Αλαμπέρ, οι οποίοι στάθηκαν –ιδίως ο πρώτος– οι πρωτεργάτες της Εγκυκλοπαίδειας μέχρι την έκδοσή της.

Όπως έγραψε χαρακτηριστικά ο Ντ' Αλαμπέρ στον Πρόλογο της Εγκυκλοπαίδειας, σκοπός του έργου ήταν «να εκθέσει στο μέτρο του δυνατού τη σειρά και τη συνάρτηση των γνώσεων [...] να περιλάβει κάθε επιστήμη και για κάθε τέχνη, ελευθέρια ή μηχανική, τις γενικές αρχές που αποτελούν τη βάση της, και τις πιο βασικές λεπτομέρειες που αποτελούν την ουσία και την υπόστασή της».

Η Εγκυκλοπαίδεια υπήρξε η μεγαλύτερη συλλογική πνευματική και εκδοτική προσπάθεια του 18ου αιώνα, ένα από τα έργα-σύμβολα του Διαφωτισμού.